

Monumentnummer*: 530921

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 10 juni 2011
Kadaster deel/nr 82899/49

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Arnhem		Arnhem		Gelderland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Bella Vista	4			6824 HC	Arnhem		
Tivolilaan	205			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	189			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	51			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	53			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	55			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	57			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	59			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	61			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	63			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	65			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	67			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	69			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	71			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	73			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	75			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	77			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	79			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	81			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	83			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	85			6824 BT	Arnhem		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Tivolilaan	87			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	89			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	91			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	93			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	95			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	97			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	99			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	101			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	103			6824 BT	Arnhem		
Tivolilaan	105			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	107			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	109			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	111			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	113			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	115			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	117			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	119			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	121			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	123			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	125			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	127			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	129			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	131			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	133			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	135			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	137			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	139			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	141			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	143			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	145			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	147			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	149			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	151			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	153			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	155			6824 BV	Arnhem		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Tivolilaan	157			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	159			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	161			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	163			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	165			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	167			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	169			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	171			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	173			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	175			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	177			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	179			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	181			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	183			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	185			6824 BV	Arnhem		
Tivolilaan	187			6824 BV	Arnhem		

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Arnhem	Q			8409
Arnhem	Q			8416
Arnhem	Q	8419	A1	
Arnhem	Q	8419	A2	
Arnhem	Q	8419	A3	
Arnhem	Q	8419	A4	
Arnhem	Q	8419	A5	
Arnhem	Q	8419	A6	
Arnhem	Q	8419	A7	
Arnhem	Q	8419	A8	
Arnhem	Q	8419	A9	
Arnhem	Q	8419	A10	
Arnhem	Q	8419	A11	
Arnhem	Q	8419	A12	
Arnhem	Q	8419	A13	
Arnhem	Q	8419	A14	
Arnhem	Q	8419	A15	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Arnhem	Q	8419	A16	
Arnhem	Q	8419	A17	
Arnhem	Q	8419	A18	
Arnhem	Q	8419	A19	
Arnhem	Q	8419	A20	
Arnhem	Q	8419	A21	
Arnhem	Q	8419	A22	
Arnhem	Q	8419	A23	
Arnhem	Q	8419	A24	
Arnhem	Q	8419	A25	
Arnhem	Q	8419	A26	
Arnhem	Q	8419	A27	
Arnhem	Q	8419	A28	
Arnhem	Q	8419	A29	
Arnhem	Q	8419	A30	
Arnhem	Q	8419	A31	
Arnhem	Q	8419	A32	
Arnhem	Q	8419	A33	
Arnhem	Q	8419	A34	
Arnhem	Q	8419	A35	
Arnhem	Q	8419	A36	
Arnhem	Q	8419	A37	
Arnhem	Q	8419	A38	
Arnhem	Q	8419	A39	
Arnhem	Q	8419	A40	
Arnhem	Q	8419	A41	
Arnhem	Q	8419	A42	
Arnhem	Q	8419	A43	
Arnhem	Q	8419	A44	
Arnhem	Q	8419	A45	
Arnhem	Q	8419	A46	
Arnhem	Q	8419	A47	
Arnhem	Q	8419	A48	
Arnhem	Q	8419	A49	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Arnhem	Q	8419	A50	
Arnhem	Q	8419	A51	
Arnhem	Q	8419	A52	
Arnhem	Q	8419	A53	
Arnhem	Q	8419	A54	
Arnhem	Q	8419	A55	
Arnhem	Q	8419	A56	
Arnhem	Q	8419	A57	
Arnhem	Q	8419	A58	
Arnhem	Q	8419	A59	
Arnhem	Q	8419	A60	
Arnhem	Q	8419	A61	
Arnhem	Q	8419	A62	
Arnhem	Q	8419	A63	
Arnhem	Q	8419	A64	
Arnhem	Q	8419	A65	
Arnhem	Q	8419	A66	
Arnhem	Q	8419	A67	
Arnhem	Q	8419	A68	
Arnhem	Q	8419	A69	
Arnhem	Q	8419	A70	
Arnhem	Q	8419	A71	
Arnhem	Q	8419	A72	
Arnhem	Q	8419	A73	
Arnhem	Q	8419	A74	
Arnhem	Q	8419	A75	
Arnhem	Q	8419	A76	
Arnhem	Q	8419	A77	
Arnhem	Q	8419	A78	
Arnhem	Q	8419	A79	
Arnhem	Q	8419	A80	
Arnhem	Q	8419	A81	
Arnhem	Q	8419	A82	
Arnhem	Q	8419	A84	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Arnhem	Q	8419	A85	
Arnhem	Q	8419	A86	
Arnhem	Q	8419	A87	
Arnhem	Q	8419	A88	
Arnhem	Q	8419	A89	
Arnhem	Q	8419	A90	
Arnhem	Q			8229
Arnhem	Q			8231
Arnhem	Q			8922
Arnhem	Q			8417

*Omschrijving***

Voormalig hoofdkantoor AKU/gebouw "de Enk"

Inleiding Het betonnen KANTOORGEBOUW 'de Grote Enk' te Arnhem gebouwd in de periode 1955-1960 naar ontwerp van prof. Ir. H.T. Zwiers in opdracht van de Algemene Kunstzijde Unie (AKU).

Het kantoorgebouw is gebouwd als onderdeel van een fabriekscomplex opgericht op 8 mei 1911 door J.C. Hartogs aan de Vosdijk te Arnhem als de NV Nederlandsche Kunstzijdefabriek (AKU). De AKU/ENKA groeide uit tot een zeer succesvolle onderneming als gevolg waarvan de omvang van het complex in de jaren twintig van de twintigste eeuw groeide. Het kantoorgebouw maakt onderdeel uit van een reeks uitbreidingen in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. Het nieuwe kantoorgebouw zorgde voor de centrale huisvesting van het personeel in een gebouw. De directie en administratieve afdelingen waren tot dan toe gehuisvest in onder meer enkele villa's aan de Velperweg. Met de komst van het nieuwe kantoorgebouw zijn de villa's gesloopt.

Het kantoorgebouw met T- vormige plattegrond is beeldbepalend gelegen aan de Velperweg. Als gevolg van de herbestemming van het kantoorgebouw is de straatnaam gewijzigd van Velperweg in Tivolilaan. De bouw werd in twee fasen uitgevoerd. De directievleugel, gesitueerd evenwijdig aan de Velperweg, was in 1956 grotendeels gereed en bestemd voor de directie en een aantal centrale diensten. De achtervleugel ten behoeve van het administratieve diensten en het clubgebouw "de Enk", links van de directievleugel, werden voltooid in 1960. Het clubgebouw, genoemd naar de gesloopte villa 'de Enk' op deze plek, was bestemd voor zakelijke activiteiten (ontvangsten, conferenties, jubilea, vergaderingen, etc.) en diverse binnen de AKU opgerichte verenigingen.

In de representatieve gevel van de directievleugel op de tweede verdieping vijf grote venstervlakken met daarin glas applique van Eugène Terwindt (Berg en Dal 1941) uit 1985. Voor het overige is de gevel gekleurd met vlakken in grijs, lichtgrijs en oranje. De ingangspartij is monumentaal vormgegeven door middel van een luifel ondersteund door slanke zuilen geflankeerd door gepolychromeerde metaalplastieken van Charles Hammes (1915-1991). Zij werden in 1958 namens het personeel aan de directie aangeboden bij de opening.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Prof.ir. H.T. Zwiens (1900-), architect te Haarlem, geboren te Amsterdam, was als hoogleraar verbonden aan de Technische Hoogeschool te Delft. Zwiens was voor de Tweede Wereldoorlog één van de aanhangers van de Amsterdamse school en later de Delftse school. In zijn voor- en na-oorlogse functionalistische ontwerpen is de uit de Amsterdamse school voortkomende voorliefde voor decoratief siermetselwerk en expressieve decoraties nog steeds herkenbaar. Ook het AKU-hoofdkantoor herinnert in zijn in siermetselwerk uitgevoerde kopgevels en de schilderachtige, haast plastische behandeling van de gevels aan de decoratieve bouwstijlen in de eerste helft van de 20ste eeuw.

Beschrijving

Kantoorgebouw met een min of meer T-vormige opzet bestaande uit een betonskelet. Het gebouw is op te delen in drie bouwvolumes: de directievlugel, de achtervlugel en het clubgebouw.

De directievlugel is een rechthoekig langgerekt bouwvolume bestaande uit een souterrainverdieping, zes bouwlagen en een plat dak. Op het platte dak bevindt zich een bescheiden zevende verdieping. Aan de achterzijde bevindt zich een vierkante hoge verbindings-/trappenhuisstoren herkenbaar doordat deze uit twee extra bouwlagen bestaat. De voorgevel rust op twee aan twee geplaatste betonnen kolommen. Achter de kolommen bevindt zich een hoge bakstenen onderbouw, gemetseld in een soort klezoorverband met om en om uitgemetselde roodbruine bakstenen. De onderbouw heeft kleine vierkante vensters beneden (souterrain) en een brede doorlopende vensterstrook onder de overkragende bovenbouw. De gevel van de bovenbouw wordt bepaald door betonnen stijl- en regelwerk met in ieder vak een betonnen paneel met daarboven een venster met klein enkelruits onderraam en groot enkelruits bovenraam (taatsraam). De betonnen panelen hebben op regelmatige afstanden rozetvormige decoraties in de vorm van vier gepaneelde vierkanten. In de derde bouwlaag worden de smalle vensterreeksen onderbroken door vijf uitgebouwde vierkante vensterpartijen met grote enkelruits ramen, waarin in 1985 applicaties zijn aangebracht van de kunstenaar Eugène Terwindt (Berg en Dal 1941). In de applicaties is het oude logo van de AKZO (driehoek) als uitgangspunt genomen. De bovengevel wordt aan de bovenzijde afgesloten door een betonnen fries met vlechtmotieven en driehoekige "kantelen" met op regelmatige afstanden geschilderde ovale ornamenten. De bovenste verdieping, gelegen op het platte dak, wordt aan drie zijden omgeven door betonnen pergola-achtige raamwerken, aan de voorzijde bekroond door geschilderde ornamenten. De zijgevels zijn gemetseld in een soort klezoorverband met om en om uitgemetselde roodbruine baksteen. De gevels hebben een gesloten karakter met slechts een klein aantal vensters. Tegen de linkergevel bevindt zich het verbindingslid naar het clubgebouw 'de enk'. De ingangspartij in de voorgevel is vormgegeven door een breed portiek waarvoor een luifel op slanke, stalen kolommen. De entree bezit een brede bordestrap met ijzeren hekwerken. De buitenste stalen kolommen van de luifel zijn voorzien van metaalplastieken van Charles Hammes (1915-1991). De uit 1958 daterende kunstwerken symboliseren de progressie (vogel, zich verheffend van zijn nest) en het productieproces (ruwe grondstoffen aangevoerd en verwerkt middels machinale arbeid en handwerk tot eindproduct). Het interieur is als gevolg van de herbestemming tot woningen grotendeels gewijzigd. Op onderdelen is de structuur en de afwerking nog herkenbaar zoals bijvoorbeeld in het trappenhuis. Het gebouw kent een vernieuwende betonconstructie verdeeld in traveeën van 1,4m. Inwendige bevinden zich elke 6 traveeën kolommen. Ten behoeve van installaties met gevelverwarming is het gebouw voorzien van dubbele vloeren.

De achtervlugel is een rechthoekig langgerekt bouwvolume bestaande uit zeven bouwlagen met plat dak. De langgevels zijn onderverdeeld in vakken gevuld met een gedecoreerd betonnen paneel en daarboven een venster met laag enkelruits raam en hierboven een groter enkelruits taatsraam. De panelen zijn voorzien van v-vormige motieven. De bovenste bouwlaag bestaat uit rechthoekige erkervormige vensterpartijen, afgewisseld door inspringende vensters. De eerste bouwlaag van de westgevel bezit een portiek met ingang met betonnen omlijsting, waarin een draaideur met nevenlichten. Voor de ingang een trap. De kopgevel is identiek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

aan de zijgevels van de directievleugel. In het midden bevindt zich een rechthoekig uitgebouwd trappenhuis met betonskelet en zowel in voorzijde als zijkanten vensters met enkelruits ramen of panelen met glasstenen. Voor de eerste bouwlaag bevindt zich hier een uitgebouwd portaal met plat dak, rechts een gesloten muur met stroken met glasstenen en links een pijler. In het portaal moderne deuren. Aan weerszijden van de trappenhuisuitbouw bevinden zich stroken boven elkaar geplaatste vierkante vensters met enkelruits ramen. De noordelijke kopgevel van de achterbouw heeft in aansluiting op de verbindingstoren eveneens een bakstenen bekleding. Op het dak van de achterbouw staan drie forse cilindrische liftkokers.

Het clubgebouw met rechthoekige plattegrond, bestaande uit twee bouwlagen en een plat dak, sluit, middels een veelhoekig bouwdeel afgesloten door een schilddak, en een verbindingslid aan op de voorbouw van het hoofdkantoor. Het verbindingslid bezit een plat dak en in baksteen gemetselde gevels, waarin siermetselwerkmotieven zijn verwerkt. Aan de straatzijde bevindt zich de hoofdingang, gevat in een brede betonnen omlijsting met dubbele deuren met nevenlichten. Aan de achterzijde bestaat de gevel uit stalen ramen. Het bouwvolume van het clubgebouw wordt ondersteund door ongelede betonnen pijlers waarbij de ruimte onder het gebouw was bestemd als parkeerruimte. De open onderbouw heeft in de lengterichting een veelruits tussenwand met betonnen sokkel en betonpijlers. De gevels van het pand zijn gemetseld in geelbruine baksteen in kettingverband. In de westelijke gevel bevinden zich in de eerste bouwlaag vijf ven-sterpartijen, bestaande uit vierkante enkelruits ramen met omlijstingen en aan weerszijden hiervan smallere enkelruits ramen. De vensterpartijen zijn aan elkaar gekoppeld door muurdammen. Boven de vierkante vensters bevinden zich in het met-selwerk aangebrachte X-vormige decoraties van gekleurde baksteen. De tweede bouwlaag bevat vijf vierkante vensters met enkelruits ramen. De achtergevel heeft in beide bouwlagen vijf vierkante vensters en eveneens siermetselwerkelementen. De naar de Velperweg gerichte kopgevel heeft geheel bovenin links en rechts twee kleine vensters.

Waardering

Betonnen KANTOORGEBOUW 'de Grote Enk' te Arnhem gebouwd in 1956-1960 naar ontwerp van H.T. Zwiers in opdracht van de Algemene Kunstzijde Unie (AKU) is een evidente mijlpaal in de ontwikkeling van de architectuur, stedenbouw, landinrichting, bouwtechniek of ruimtegebonden kunst in Nederland uit de periode 1940-1958:

- * Vanwege de architectuurhistorische waarde als goed en betrekkelijk gaaf voorbeeld van een kantoorgebouw uit de jaren '50 van de 20ste eeuw naar ontwerp van Zwiers, gebouwd volgens de beginselen van shake hands architectuur. Deze kenmerkt zich enerzijds door de moderne uitstraling die onder meer tot uiting komt in de vernieuwende betonconstructie, de betonnen panelen in de gevels en het plaatsen van het gebouw op pilotis. Anderzijds wordt deze moderne uitstraling verrijkt met decoratieve en expressieve elementen wat onder meer tot uiting komt in de toepassing van siermetselwerk, geglazuurde baksteen, de ornamentiek in de entreepartij en de kleurstelling van de gevel.
- * Vanwege de kunsthistorische waarde van de aanwezige monumentale kunstwerken metaalplastiek van Charles Hammes uit 1958 en glas applique van Eugene Terwindt uit 1985.
- * Vanwege de ensemblewaarde tussen de monumentale kunstwerken en de architectuur
- * Vanwege de stedenbouwkundige waarde vanwege zijn bijzondere verschijningsvorm, opvallende bouwmassa en prominente ligging aan de Velperweg. De situering van het gebouw is zorgvuldig ingepast in de bestaande stedenbouwkundige situatie, waarbij de aanleg voor het gebouw de representatieve functie onderstreept.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Vanwege de cultuurhistorische waarde als hoofdkantoor van de eerste Nederlandse kunstzijdeproducent, een internationaal concern dat na de oorlog een belangrijke rol speelde in de economische heropleving.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Handel en kantoor

Functie

Kantoorgebouw